

Do dziś ukazało się wiele publikacji listów Fryderyka Chopina, do Chopina oraz o Chopinie. Są to wydania listów pojedynczych, grup listów pisanych np. do jednego adresata lub wydania zbiorowe. Ukazywały się one w zasadzie od 1857 roku, choć już rok wcześniej Kazimierz Władysław Wójcicki opublikował w drugim tomie swego dzieła pt. *Cmentarz Powązkowski pod Warszawą* fragmenty dwóch numerów „Kuryera Szafarskiego” Chopina z 1824 oraz fragment jego wiersza z 1826 roku.

W latach 1857 i 1858 Józef Sikorski oraz w 1862 i 1869 Maurycy Karasowski opublikowali w „Ruchu Muzycznym” i „Bibliotece Warszawskiej” kilkadziesiąt listów pisanych przez Chopina i do Chopina, wśród nich – dwadzieścia listów kompozytora do rodziny (jeden z nich Karasowski podał w streszczeniu). Później wykorzystał Karasowski te i inne listy w swojej biografii Chopina, która ukazała się najpierw w języku niemieckim w 1877 roku pt. *Friedrich Chopin. Sein Leben, seine Werke und Briefe*, a następnie po polsku, w roku 1882 pt. *Fryderyk Chopin. Życie – listy – dzieła*. Biografia ta została także wydana w Nowym Jorku (1878), Londynie (1879) i Tokio (1923).

W 1873 roku kilka listów wydał Marcei Antoni Szulc w książce *Fryderyk Chopin i jego utwory muzyczne. Przyczynek do życiorysu i oceny kompozycji artysty* oraz zamieścił tam faksymile jednego z nich (wznowienie tej książki ukazało się nakładem Polskiego Wydawnictwa Muzycznego w 1986 roku ze wstępem Danuty Idaszak).

Listy Chopina cytują także autorzy dwóch prac niezwykle ważnych i cennych dla badaczy życia i twórczości Chopina: Frederick Niecks w swej monografii *Frederick Chopin as a Man and Musician* (1888) i Maria Dmitrowna Komarowa, pisząca pod pseudonimem Władimir Karenine, w pracy *George Sand, sa vie et ses œuvres* (1899, t. 1).

Nie sposób nie wspomnieć o publikacjach Ferdynanda Hoesicka z lat 1904, 1911 i 1912, który zamieścił w nich dużą liczbę listów – w całości lub we fragmentach. Zwłaszcza tom z 1912 roku zatytułowany *Chopiniana* zawiera wiele nowych, częściowo nieznanych do tego czasu korpusów listów Chopina pisanych m.in. do Wojciecha Grzymały, do córki George Sand – Solange Clésinger, czy też do swojej uczennicy – Marie de Rozières.

W 1904 roku w książce *Niewydane dotychczas pamiątki po Chopinie*, opublikowanej ze zmianami także we Francji w tymże roku, Mieczysław Karłowicz wzbogacił znacznie materiał epistolograficzny, wydając kolejną nieznaną korespondencję Chopina w postaci cytatów *in extenso* lub w streszczeniach.

Listy Chopina do przyjaciela z lat młodości – Tytusa Woyciechowskiego – wydał w 1910 roku Henryk Opieński. Opracował on także wydanie zbiorowe korespondencji Chopina, które ukazało się w Stanach Zjednoczonych (1931), we Francji (1933) i w Polsce (1937). André Joubin w pracy *Correspondance générale d'Engène Delacroix* (1936–1938) także publikuje listy Chopina.

Niemieckie zbiorowe wydanie korespondencji opublikowano w 1911 roku w Lipsku przy współpracy Bernarda Scharlitta i w 1928 roku w tłumaczeniu i opracowaniu Aleksandra

Guttry'ego. Dla berlińskiego wydawcy wyboru korespondencji Chopina dokonała także w 1983 roku Krystyna Kobylańska (kolejne wydanie 1984). W 1925 roku Edouard Ganche ogłosił w Paryżu w swej pracy *Dans le souvenir de Chopin* fragmenty listów Jane Wilhelminy Stirling do Ludwiki Jędrzejewiczowej. Rok później listy Chopina do przyjaciela – Jana Białobłockiego – z lat 1825–1827 opublikował w Warszawie Stanisław Pereświat-Sołtan.

Rok 1929 przynosi zbiorowe wydanie korespondencji Chopina opublikowane w Moskwie w tłumaczeniu i opracowaniu Anny Goldenweiser. W następnych latach (1930, 1934 i 1937) Leopold Binental publikuje w swoich pracach nowe pozycje z korespondencji Chopina; zamieszcza w nich także faksymilia i reprodukcje listów.

Kilkanaście listów pisanych do Chopina, ze zbiorów Breitkopfa & Härtla (obecnie w posiadaniu Biblioteki Narodowej w Warszawie), opublikowała w „Tygodniku Ilustrowanym” (1938) i w „La Revue Musicale” (1939) Maria Mirska.

Po II wojnie światowej korespondencja Chopina została wydana w Mediolanie (1946) w wyborze Luigiego Cortese'a oraz we Wrocławiu (1949) w wyborze Zdzisława Jachimeckiego. Listy Chopina do Adolfa Cichowskiego opublikował także w 1949 roku Władysław Hordyński.

Najpełniejsze do dziś wydanie korespondencji polskiego artysty pochodzi z 1955 roku i jest dziełem Bronisława Edwarda Sydowa (redakcja Janusza Miketty, przypisy Sydowa, Miketty i Stefana Kieniewicza); tę dwutomową pracę opublikował Państwowy Instytut Wydawniczy. Wydanie to ma także swą wersję francuską, opracowaną przez Sydowa wspólnie z Suzanne Chainaye oraz Denise Colfs-Chainaye, a opublikowaną w Paryżu w latach 1953, 1954 i 1960 (pierwsze wydanie) oraz w 1981 roku (drugie wydanie; obydwie edycje są trzytomowe). Posłużyło ono również za podstawę wyboru listów w opracowaniu i przekładzie na język słowacki (opr. Tadeusz Marek-Żakiej, tłum. Ján Sedlák) w 1960 i czeski (Jaroslav Simonides) w 1953 i 1961, a także na język angielski (Arthur Hedley) w 1962 roku.

Cennym źródłem epistolograficznym jest książka Adama Czartkowskiego i Zofii Jeżewskiej pt. *Chopin żywy w swoich listach i w oczach współczesnych* z roku 1958, wznawiana kilkakrotnie (uzupełniona w 1967 i 1981), wydana nakładem Państwowego Instytutu Wydawniczego w serii „Ludzie Żywi”, mająca także swoją edycję w 1961 roku w Zagrzebiu.

W roku 1964 oraz w latach 1976 i 1980, 1982 i 1984, a następnie w 1989 korespondencja Chopina wychodzi w Związku Radzieckim, opracowana przez Anatolija Sołowcowa (pierwsze wydanie) i Georgija Kucharskiego (kolejne trzy wydania) przy udziale Siergieja Siemienowskiego jako tłumacza.

Z kolei w roku 1972 Krystyna Kobylańska publikuje w Państwowym Instytucie Wydawniczym jednotomową *Korespondencję Fryderyka Chopina z rodziną*, zaś dziewięć lat później – dwutomową *Korespondencję Fryderyka Chopina z George Sand i z jej dziećmi*. W obydwu tych pracach Kobylańska ogłosiła niemal wszystkie dostępne do dziś w tym zakresie listy.

Nie sposób w tym miejscu nie podkreślić ogromnego znaczenia pracy Georges'a Lubina, który wydał w latach 1964–1995 dwadzieścia cztery tomy (oraz suplement w dwóch

tomach) z listami George Sand (m.in. do Chopina), które są także wspaniałym źródłem i kopalnią wiadomości o polskim artyście. Uzupełnieniem tej edycji jest jednotomowa publikacja listów George Sand opracowana przez Thierry'ego Bodina (2004).

Trzeba też wspomnieć, że Milena Tomašková w książce pt. *Milostná Sonáta. George Sandová a Fryderyk Chopin v dopisech*, wydanej w Pradze w roku 1989 w serii „Památky, korespondence, dokumenty”, oparła swój wybór na dwóch publikacjach francuskich, tj. Georges'a Lubina i francuskiej edycji *Korespondencji* Sydowa.

Listy pisane przez Chopina, jak też listy adresowane do niego oraz listy o nim ukazywały się na przestrzeni ponad stu lat w wielu czasopismach polskich, francuskich, niemieckich, czeskich i angielskich oraz w monografiach i studiach o polskim kompozytorze wydawanych w Polsce i poza jej granicami.

Należy podkreślić, że od najpełniejszego wydania korespondencji Chopina w opracowaniu Sydowa minęły 54 lata. W tym czasie pojawiło się wiele wcześniej nieznanymi czy niedostępnymi autografów listów – nie tylko zresztą samego Chopina, ale także pisanych do niego i o nim. Autografy te, wraz z innymi nowo odkrytymi źródłami chopinowskimi, pozwolą na opracowanie edycji źródłowo-krytycznej, uwzględniającej obecny stan badań.